

LEIF LEWIN

## Det gemensamma bästa – replik till Tullberg

Det är en nyanserad och insiktsfull artikel Jan Tullberg [1995] skrivit – något post festum, måste man emellertid tillägga. Under de år, som förflutit sedan jag skrev *Det gemensamma bästa* [1988], har mina tankar utvecklats så som de bland annat redovisats i den engelska versionen *Self-Interest and Public Interest in Western Politics* [1991], "Economic Man, Political Man" i den danska tidskriften *Politica* [1993] och en essä i den amerikanska tidskriften *Critical Review* [1996, under utgivning]. Låt mig begagna detta tillfälle till att ange några av de preciseringar, som debatten om min bok givit anledning till.

Jan Tullberg har alldeles rätt i att jag velat kritisera vissa tillämpningar av *public choice*-skolans teorier på det politiska området. Visserligen har utan tvivel de ekonomiska teorierna om demokratin, som publicerats under de senaste fyrtio åren, varit i hög grad fruktbara för den statsvetenskapliga forskningen och förvisso gjorde vi rätt när vi utsåg James Buchanan till Nobelpristagare. Men samtidigt finns det, som Tullberg också påtalar, mycket av naivitet i försöken att förbehållslöst flytta över föreställningen om *economic man* till politikens värld.

Framför allt tror jag det är ett misstag att behålla föreställningen om kortsiktighet. Detta är ett så viktigt antagande i de ekonomiska teorierna om demokratin, att det fått ett särskilt (och egendomligt)

namn: väljare, politiker och byråkrater anses vara lika "myopiska" som konsumenter, som utan djupare eftertanke om i vilken kollektiv prisbildningsmekanism de deltar rusar ut på marknaden och köper tandkräm. Som politiska varelser är vi inte så kortsiktiga. Tvärtom är reflektion över de långsiktiga konsekvenserna för samhället som helhet av ett visst handlande det utmärkande för den politiska debatten (och för väljarnas överväganden inför sitt val av parti).

Den empiriska forskningen avvisar hypotesen om att väljarna bara tänker på sitt kortsiktiga egenintresse. Det lilla jag får mer i plånboken genom att ett visst parti kommer till makten tycks spela mindre roll än den välfärdsförlust, som skulle drabba alla, om en enligt min mening ideologiskt oacceptabel eller inkompetent regering trädde till. Och likadant är det för politiker och byråkrater. Hur viktigt det än är för regeringar att bli omvalda, visar det sig dock att de i allmänhet hesiterar att riskera den samhällsekonomiska balansen genom att med hjälp av valfläsk åstadkomma vad "public-choice" kallar en politisk konjunkturcykel. Och de fördelar man skulle kunna få som byråkrat om den egna förvaltningen växer genom vad som samma forskare kallar budgetmaximering väger lättare än tillfredsställelsen att få vara med och genomföra den offentliga politiken i maktens inre cirklar. I motsats till på marknaden, är det i politiken både möjligt och klokt att göra sig en föreställning om den långsiktiga verkan av skilda alternativ inte bara för mig personligen.

Långsiktighet är med andra ord ett bättre begrepp än altruism, däri vill jag ge Tullberg rätt: *political man* vägleds, tvärt-

LEIF LEWIN är professor i statskunskap vid Uppsala universitet. Han forskar för närvarande om parlamentarismen.

emot vad "public-choicarna" tror, av ett långsiktigt egenintresse eller, med Tullbergs språkbruk, av "ett upplyst egenintresse". I likhet med Axelrod (refererad i *Det gemensamma bästa*, särskilt s 135 f i ett avsnitt med rubriken "Framtidens skugga") och Tullberg själv finner jag att upprepade spel av "Fångarnas dilemma" leder bort från den suboptimering, som blir resultatet av kortsiktigt egoistiska strategier. Min bok slutar med en liten idéhistorisk exposé, varvid jag ansluter mig till David Humes uppfattning; den analys som leder mig till denna slutsats betraktar jag som mitt viktigaste bidrag samtidigt som den bildar utgångspunkten för den utvecklingslinje jag här velat teckna.

Så här lyder de sista raderna i *Det gemensamma bästa*: "Vi behöver inte ... föreställa oss att någon kantiansk plikt-moral skulle vara allmänt utbredd i samhället för att förstå varför allmänintresset är så pass omfattat som det faktiskt är. Trogna vår rationalistiska utgångspunkt för denna studie kan vi hålla fast vid uppfattningen att människan är en förnuftig varelse som strävar efter att förverkliga sina preferenser. Med Hume kan vi säga att ingenting talar för att människan vare sig är särskilt självisk eller särskilt osjälvisk; sådana spekulationer är onödiga hypoteser för vår förklaring. Till övervägande del söker människan befrämja ett allmänintresse i politiken. Men hon gör det av konsekvensetiska skäl."

## Referenser

- Lewin, L, [1988], *Det gemensamma bästa*, Carlsson Bokförlag, Stockholm.
- , [1991], *Self Interest and Public Interest in Western Politics*, Oxford University Press, Oxford.
- , [1993], "Economic Man, Political Man", *Politica*, s 44–33.
- , [1996], "Beyond Politics", *Critical Review*, under utgivning.
- Tullberg, J, [1995], "Egenintresse, allmänintresse och det gemensamma bästa", *Ekonomisk Debatt*, årg 23, nr 8, s 651–656.